

International
JOURNAL OF SOCIAL, HUMANITIES
AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
JOSHASjournal (ISSN:2630-6417)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:18

2019

pp.759-766

journalofsocial.com

ssssjournal@gmail.com

ÖLÜM SONRASI HATIRA FOTOĞRAFÇILIĞI

MEMORIAL PHOTOGRAPHY AFTER DEATH

Dr.Öğr.Üyesi. Gülşah ÖZDEMİR

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Bölümü, Sivas/Türkiye

Article Arrival Date : 15.08.2019

Article Published Date : 26.09.2019

Article Type : Research Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.161>

Reference : Özdemir, G. (2019). "Ölüm Sonrası Hatıra Fotoğrafçılığı", Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 5(18): 759-766

ÖZET

Ölüm kavramı başlangıcından bu yana hayatın bir parçası olduğu gibi sanatın da bir parçası olmuş ve defalarca konu olarak işlenmiştir. Ölüm sonrası ya da postmortem hatıra fotoğrafçılığı ise sanat dünyasına Viktoryan Dönemde ürpertici bir şekilde dâhil olmuştur. Viktorya Dönemi insanlık tarihinde oldukça hastalıklı bir zamandır. Çağın en rahatsız edici geleneklerinden biri ise ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının yaygınlaşmasıdır herhalde. İnsanlar ölmüş olan sevdiklerinden hatıra kalması umuduyla son bir girişimde bulunarak onların cesetlerinin fotoğraflarını çektiler. Bu fotoğraflar bazen sadece ölen kişinin tek başına yer aldığı kompozisyonlardan oluşurken bazen de aileleriyle birlikte fotoğraflandırılmışlardır. Bugün için bu hareket oldukça sıra dışı bir psikolojinin ürünü olarak düşünülse de o zamanlar insanların sevdikleri için düzenlediği son bir anma töreni olarak görülmüştür. Cesetleri fotoğraflamak kısmına gelindiğinde bu işin o kadar da basit olmadığı bilinmektedir. Türlü makyaj hileleri, cesedin ayakta yahut oturur pozisyonda tutacak çeşitli alet edevat, yer yer fotoğrafların üzerine yapılan çizimler, cesedin yüzünde oluşturulması güç ifadeler oldukça uğraştırıcıdır. Tabi bir de ceset formu bozulmadan evvel her şeyin tamamlanmış olması şarttır. Çekim işlemleri bazen uzun sürdüğünden cesedin formunun bozulmaması için bir takım kimyasal çözümler kullanılmıştır. Bu işlemler sonrasında ceset; kuru, kokusuz ve ölüm öncesindeki beden yapısına benzer şekilde daha canlı görünür kılınmaktadır. Fotoğraf makinesinin icadı ile kullanılmaya başlanan ilk fotoğrafik görüntü elde etme yöntemi daguerotip olmuştur. Günümüzün dijital fotoğraf teknolojisi ile kıyas bile yapılamayacak zorluktaki bu görüntüleme tekniği ile insanlar kımıldamadan, yüzdeki ifadeyi bozmadan ölmüş olan sevdikleri ile poz vermişler, iyi ihtimalle 15-20 dakikalık bir sürece maruz kalmışlardır. Bu araştırma yapılırken tarihsel yöntem tekniği kullanılmıştır. Sonuç olarak Viktorya Dönemi'nde ortaya çıktığı düşünülen ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının neden, nasıl ve hangi psikoloji ile ortaya çıktığı incelenmiş ve görselleri ile ortaya konulmuştur.

Anahtar sözcükler: Viktoryan Dönem, Hatıra Fotoğrafçılığı, Sanat, Ölüm.

ABSTRACT

The concept of death has been a part of art as well as part of life since its inception, and it has been processed many times as subject. After death or postmortem photography were included in the art world chillingly in the Victorian Period. The Victorian Period is a very morbid time in human history. One of the most disturbing traditions of the era is probably post-mortem photography. People have made one last attempt and they have taken pictures of dead bodies of loved ones with the hope of being a memory from them. These photographs are sometimes composed only of the compositions of the deceased person, but sometimes they are photographed together with their families. Today, although this movement is considered to be the product of an extraordinary psychology, it was seen as a final commemoration ceremony for those who loved it. It is known that this is not so simple when it comes to photographing corpses. The kind of make-up tricks, the various tools that will hold the body standing or sitting in position, the drawings made on the photographs in places, the difficult expressions on the face of the body are quite troublesome. Of course, it is imperative that everything is completed without corruption of the corpse's form. Because the shooting process sometimes takes a long time, some

chemical solutions have been used to prevent the corpse form from breaking down. After this process the body; dry, odorless, and more vividly similar to the body structure before death. The first photographic image acquisition method used with the invention of the camera was the daguerreotype. People posed with their loved ones who died without moving, without disturbing the expression on the face, they were probably exposed to a process of 15-20 minutes with this imaging technique, which cannot be compared with today's digital photography technology. Historical methodology was used in this research. As a result, why, how and with what psychology the post-mortem souvenir photography, which was thought to have emerged during the Victorian Era, was examined and presented with its visuals.

Key words: Victorian Period, Memorial Photography, Art, Death.

1. GİRİŞ

Sanatta ölüm konusu oldukça eski tarihlere dayanmakta, çeşitli din ve inançlara göre şekillenen ölüm kavramı ile tüm kültür ve medeniyetlerin sanat alanlarında karşılaşılmaktadır. Her insanın hayat sürecinin bir parçası olan ölüm yok oluşu simgelediğinden tüm inançlarda hüznü de beraberinde getirmektedir. Toplumların dahil olduğu kutsal inançlar çerçevesinde ölen insanın ölüm sonrası akıbetinin ne olduğuna dair çeşitli yatıştırıcı mitler geliştirilmiş olsa da ölen kişinin yakınları için ölüm onu son kez görmek demektir. Cenazeler, sevilen kişinin ölüm sebebiyle son kez görülmesi, hatırasının kutsanması ve onun en güzel şekilde uğurlanması adına yapılan törenlerdir. Bu törenler de yine cenazenin yapıldığı toplumun inanç ve dinine göre şekillenen ritüeller ile bezenmiştir. En tuhaf cenaze töreni uygulamalarından biri olan ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının ilk kez Viktorya Dönemi İngiltere’inde gerçekleştirilmiş olduğu düşünülmektedir. Postmortem ya da Memento Mori adı ile de anılan bu uygulama insanların sevdiği birini kaybetmesinin hemen ardından uygulanan bir dizi işlem sonrasında ortaya çıkan ceset fotoğrafçılığıdır (Resim 1).

2. PROBLEM

19.yüzyılda Viktorya Dönemi İngiltere’inde uygulanmaya başlayan ve yüzyılın sonunda neredeyse tüm kıtalara yayılan ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının başlama nedenleri, toplum üzerindeki etkisi ve uygulamadan kaldırılma nedenleri nelerdir?

3. AMAÇ

Çalışmanın amacı; 19. yüzyılın ortalarında Viktorya Dönemi İngiltere’inde ortaya çıkan ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının neden, nasıl ve hangi psikoloji ile uygulandığını gözler önüne seren gelişmeleri tespit etmektir.

4. YÖNTEM

Araştırma verilerine nitel araştırma yaklaşımında tarihsel araştırma yöntemi ile literatür taraması yapılarak ulaşılmıştır. Tarihsel araştırma yöntemi konu ile ilgili kaynakların ve yayınların incelenmesi sırasında kullanılan yöntemdir. “Her araştırma konu ve probleminin bir geçmişi vardır. Araştırmacı bunları incelemek zorundadır. Her araştırma yapan, tez hazırlayan kişi bu yöntemi kullanmaktadır” (Kaptan“dan akt. Şen, 2005: 347).

5. ÖLÜM SONRASI HATIRA FOTOĞRAFÇILIĞI

Ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığı ya da postmortem fotoğrafçılık da tam olarak İngiltere kraliçesi Viktorya Döneminde ortaya çıkmış bir cenaze ritüelidir. “Latince kökenli olan ‘Post’ ve ‘Mortem’ sözcüklerinin birleşiminden meydana gelen Post Mortem, ‘Ölüm Sonrası’ demekken, *ölen kişiyle son bir anı fotoğrafı çekirmek* için kullanılan fotoğrafçılık terimidir” (Altaş, 2014). Viktoryan dönem insanlık tarihinde oldukça bunalımlı bir dönem olarak adlandırılır. “19. yüzyılda sanayii devrimi sonrası toplumsal yaşam derinden değişim geçirmektedir. 1850’li yıllarda Londra nüfusunun yarısından fazlası açlık tehdidi altındaydı. Yetersiz alt yapı yüzünden kanalizasyon sistemi sokaklarda açıktan akmaktaydı ve sık sık geniş kitleleri etkisi altına alan kolera ve tifüs salgınları çıkmaktaydı” (Oskay, 2016: 2005-2006). O kadar çok ölüm gerçekleşmiştir ki insanlar sevdiklerine doyamadan onlardan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Genellikle çocukların beş yaşına bile varamadan salgın hastalıklardan öldüğü bu bunalımlı dönemde merhumların ölümleri sonrasında fotoğrafları

çektirilmiş ve ölenin hatırası için saklanmıştır. 1800'lü yıllarda ortaya çıkmış bu cenaze uygulaması; ölmüş olan kişinin gerek yalnız, gerek ailesi ve arkadaşları ile, bazen özel kurgular, dekorlar hazırlanarak, bazen canlıymış gibi makyajlanarak, hatta arkadan verilen destekler ile ayakta durması sağlanarak, bazen çekilen fotoğrafın üzerine canlı etkisi yaratmak üzere renklendirme ya da boyama yapılarak, bazen de ölmüş kişinin fotoğrafını olduğu gibi tabutun içinde çektikleri son bir hatıra fotoğrafıdır. "İlk ortaya çıktığında, Avrupa ve Amerikalıların büyük çoğunluğunun oluşturduğu ve vücudun 'kamera tarafından hatıralandırılmaya' layık görülen değerli ve güzel bir tapınak olduğuna inanan Hristiyanlar tarafından uygulanmıştır" (Cluff, 2014: 9). Fotoğrafın şimdiki kullanım biçimine oranla Viktorya döneminde kullanım amacı neredeyse hastalıklı bir psikolojinin ürünüdür denilebilir.

Ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığı, fotoğraf geleneğinin en eski cenaze törenlerine merhumun ölümü sonrasında yapılan cenaze portreleri veya baskı resimleri ve hatta ölüm maskelerine kadar uzandığı açıkça görülmektedir. (Resim 2) "Merhumlardan kesilen saç bukleleri, madalyon ve yüzüklere düzenlenerek takılmış, balmumu ile ölüm maskeleri yapılmış ve ölüm imgeleri ve sembolleri resim ve heykelerde belirmiştir" (Bell, 2016). Genellikle varlıklı ya da ünlü kişiler için yapılan bu ölüm sonrası uygulamaları oldukça yüksek fiyatlarla yaptırılmaktadır. Özellikle ölüm sonrası yağlıboya portrelerde bazen merhumlar olduğu gibi ölmüş halde bazen de canlıymış gibi betimlenmişlerdir. Bu portreler ya da maskeler de ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığı ile aynı sebepten merhumun ailesi ya da sevenleri tarafından sipariş edilmiştir. Tabi bu gelenek fotoğraf makinesinin icadı ile boyut değiştirerek devam etmiştir. "Fotoğrafçılığın ilk başarılı şekli olan daguerotip (cılalı gümüş üzerine küçük, çok detaylı bir fotoğraf) pahalı bir lükstür, ancak daha önce birinin görüntüsünü kalıcı olarak korumanın tek yolu olan yağlıboya bir portre yapmak kadar pahalı değildir. Fotoğrafçıların sayısı arttıkça, daguerotip'lerin maliyeti düşmüştür. 1850'lerde gümüş yerine ince metal, cam veya kâğıt kullanılması gibi daha az maliyetli prosedürler uygulanmıştır" (Bell, 2016). Bu döneme kadar halktan birinin sevdiklerinin resmini yaptırması çok yüksek fiyatlara mâl olmaktadır. Fotoğraf makinesinin icadı ile elde edilen görüntüler ise yağlıboya resim geleneğine oranla çok daha ekonomiktir ve bu sebepten fotoğraf makinesinin icadı halk tarafından oldukça sıcak karşılanmıştır. Halkın zaten yağlıboya resim yaptırmaya gücü yetmemektedir. Fotoğraf makinesi geliştikçe de fiyatları düşmeye başlamıştır ve artık herkes sevdiklerinin görüntüsünü elinde tutabilmektedir. İlk çıkan daguerotip baskılar ve sonrasında gittikçe maliyet düşürerek ortaya çıkarılan yeni baskı türleri fotoğraf makinesini halka daha da yakınlaştırmıştır.

Teknolojik gelişmeleri bir yana bırakarak ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının ortaya çıkma nedenlerini kara bir romantizme bağlamak mümkündür. "19. yüzyılın ortaları itibariyle ölümle ilgili bir endişe Atlantik'in her iki tarafını da sıkı sıkıya sarmıştır. Yüzyılın özellikle de bebekler ve çocuklar arasındaki yüksek ölüm oranları Tanrı'nın iradesinin bir tezahürü olarak algılanmıştır. Ölüm evde sık sık meydana geldiğinden, deneyim tüm aile üyeleri tarafından paylaşılmış, kaydedilmiş ve hatırlanmıştır" (Marks, 2016). Sevdikleri ölen insanlar merhumu anmak için bir yol olarak kullandıkları hatıra fotoğrafları teselli bulmak, ölen yakınlarına dair ilk ve son bir görseli edinmek ve cenazede bulunamayan yakınlarına merhumun ölümüne dair ayrıntıları göndererek acılarını onlar ile paylaşmak gibi duygusal sebepleri saymak mümkünse de bazen bu kara romantizm üzerinden bile ailenin varlık ve zenginliği vurgulanarak küçük güç gösterileri ile karşılaşmak olasıdır. Fotoğraflarda "en iyi kıyafetler, çiçekler, oyuncaklar ve takılar yerleştirilmiş, ailenin zenginliğini ve ölen kişinin yaşarken nelere değer verdiği gösterilmiştir" (Resim 3) (Marks, 2016). Hatıra fotoğrafları ailenin en değerli ve kutsal varlıkları arasına konulmuş, kaybettikleri sevdiklerini hatırlamanın ve onu anmanın en iyi yolu haline gelmiştir. "Bu fotoğraflar hanedeki diğer fotoğrafların yanında "ailelerin fotoğraf albümleri"nin bir parçası olarak gösterilmiş ve "insanlar ölümle ilgili sohbet etmek için bu fotoğrafları kullanmışlardır" (Snyder, 1996). Bu fotoğraflar merhumun yakınları için sıradan resimler değildir. Çok özel bağların kurulduğu ölüm sonrası hatıra fotoğraflarına nasıl bir anlam yüklendiğine dair en güzel örneği Viktorya dönemi İngiltere'sinin en önemli şairlerinden olan Elizabeth Barrett'in bir ölüm sonrası hatıra fotoğrafının arkasına yazdığı sözler ile verebiliriz: "kıymetli olan sadece bir resim değil, resimdeki yakınlık duygusu ve birliktelik... orada sonsuza kadar yatacak kişinin en

karanlık gerçeği! En sevdiğim sanatçının ürettiği bir esere sahip olmaktansa sevdiğim birinin anısına sahip olmayı tercih ederim” (Guynn, 2008: 1164). Günümüz çerçevesinden bakıldığında bu kara dönem tuhaf ve marazi bulunabilir fakat toplu ölümlerin gerçekleştiği, insanların çaresiz kaldığı ve toplumun psikolojisinin hepten bozulduğu zamanlar (savaşlar, salgınlar, kıtlıklar ... vs) tarihte çok kez gerçekleşmiştir.

Cesetleri fotoğraflamak kısmına gelindiğinde bu işin o kadar da basit olmadığı bilinmektedir. Öncelikle bu işin gerçekleştirebileceği zaman dilimi çok kısıtlıdır. “İlaçlama (Mumyalama-embalming) yaygın hale gelmeden önce vücut buz üzerinde iken fotoğrafların hızla çekilmesi gerekmektedir. Ölenler genellikle öldükleri gün gömülmektedirler. Bu nedenle ölenler ya fotoğrafçının stüdyosuna koşturulur ya da fotoğrafçı çok kısa süre içinde eve gelmektedir” (Guynn, 2008: 1165). Tüm bu işlemler yüzden insanlar sevdiği kişinin ölümünün hemen akabinde ağlayıp kederlenme anını bir müddet dondurmaları ve acilen bu ritüeli gerçekleştirmelidirler. “Fotoğrafla ilgili mesleki dergilerdeki makaleler; beden aydınlatılması ve vücudun konumlandırılması, bazı küçük kazalara tanık olmamaları için akrabaların odadan çıkarılması ve ölünün gözünün bir kaşık yardımıyla nasıl açılacağına dair pratik tavsiyeler de dahil olmak üzere ölümlerin fotoğraflanmasına yönelik teknikleri anlatmıştır” (Guynn, 2008: 1165). Bilinen en sade ölüm sonrası hatıra fotoğrafları merhumun olduğu gibi öldüğü yerde yada tabutunun içinde fotoğraflandığı, kurgu için pek de zaman harcanılmayan fotoğraflardır (Resim 4). Daguerotip baskılar gümüş plaka üzerine yalnızca bir adet basılabildiği için çoğaltılma ve dağıtılma şansı yoktur. Zamanla baskı teknolojisi geliştikçe fotoğraflar kartlara basılmaya başlamış ve böylece hem maliyet düşmüş hem de eşe dosta gönderecek cenaze kartları basılmıştır. Daha sonra ölüyü canlıymış gibi gösterme, süsleme ve güzel gösterme gibi durumlar gelişmiş tabii bunlar için de daha çok zamana ihtiyaç duyulmuştur. “İlk kez ölen kişinin güzelleştirilmesine önem verildi. Ölümün ham gerçeklerini kaydetmek ya da ölümü reddetmek yerine, olduğundan daha güzel gösteren pozlar ve ve sembolik hesapların dahil edilmesi yaşamın geçişine işaret ediyordu. Durmuş bir saat, bir hayatın sona erdiği anı işaret ederken; aşağı doğru düzenlenen bir gül, tasvir edilen çocuğun gerçekten öldüğünü gösterdi; yastıklar üzerinde dinlenen eller ve baş sonsuz bir uykuyu temsil ederken; kapalı bir kitap bitmiş bir hayatı simgeliyordu. Bedenin etrafı çiçeklerle çevreleniyordu” (Guynn, 2008: 1166). Tüm bunların cenazenin gömülme işlemine kadar yapılması çok imkanı görünmese de daha fazla zaman kazanabilmek için daha farklı birşeyler gerekmiştir ve bu noktada işin içine kimyasallar karışmıştır. “1880’lerde, ölen kişinin bedeninin ilaçlanması daha yaygın hale gelmiş; cesedi güzelleştirmek ve ayrıntılı sahneler oluşturmak için daha fazla zaman kazanılmıştır” (Guynn, 2008: 1166). Tahnit de denilen bu ilaçlama işlemi merhumun etinin bozulmasını ve çürümelerini yavaşlatacak bir takım ilaçlar ile kanının yer değiştirmesi sonucu oluşmaktadır. Bu şekilde çürüme yavaşlar ve fotoğrafın kurgusu, ölünün süslenmesi ve çekim için gerekli alet edavatın temini gibi gereksinimler için zaman kazanılmaktadır. İşin bu raddeye gelmesi tüyler ürpertse de bedene verilen değerlerin yitip gitmemesi için son çarpınışlar olarak algılanabilir.

Ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının ilk olarak Britanya’da ortaya çıktığı bilirse de zamanla diğer kıtalardaki geniş kitlelere yayılmış, mezheplere, bölgelere ve ırklara göre uygulanma biçimleri farklılık göstermiştir. Ünlü antropolog Jay Ruby “Secure the Shadow: Death and Photography in America” adlı kitabında şöyle bir tespitte bulunmuştur: “büyük ölçüde Kuzeydoğu ile sınırlı olan verilerden (öncelikle Pennsylvania), Ruby, bu tür fotoğrafların kadınlar tarafından erkeklerden daha fazla, etnik kimliği güçlü kişiler (özellikle Afrikalı Amerikalılar, Asyalı Amerikalılar ve Polonyalı Amerikalılar) arasında daha sık ve insanların onayladığından daha yaygın bir şekilde yaptırıldığı sonucuna varmıştır” (Snyder, 1996). Ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının genel olarak 1840larda ortaya çıktığı düşünülürse bir asıra yakın bir zaman dilimi devam etmiş bir cenaze ve anma uygulaması olduğu ortaya çıkacaktır. Bu süreçte tıp gelişmiş, birçok hastalık ve salgının önüne geçilmiş, çocuk ve genç ölümleri büyük miktarda azalmıştır. Buna dayanarak da birçok araştırmacı ve yazar 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının yavaşça tedavülden kaldırıldığını kaleme almıştır. Bu konu hakkında özellikle Kanada’da ayrıntılı bir inceleme yapan

araştırmacı Troy Cluff yazdığı bir araştırma yazısında postmortem fotoğrafçılığın belli bir zamandan sonra yok olduğu yanlışlığının oluştuğunu ama aslında bu konudaki kaynak yetersizliğinin hat safhada olduğunu, bunun sebebinin ise o dönemki fotoğrafçıların gelecek yüzyıllar için bir fotoğraf arşivi oluşturmaktan ziyade kar elde etme peşinde oldukları için kullanılmış olan cam levha negatiflerini tekrar kullanıp satarak tüm arşivleri yerle bir ettiklerini dile getirmiş ve eklemiştir: “çoğu fotoğraf stüdyosu negatiflerini muhafaza etmemiş ve bu yüzden her şehirde on dokuzuncu ya da yirminci yüzyılın başlarına ait fotoğrafların temsili bir arşiv koleksiyonu yoktur” (Cluff, 2014: 6). Yazısında başka problemler de değinen Cluff ölüm sonrası hatıra fotoğraf arşivlerine ulaşamamasının bir diğer nedenini de fotoğrafları çekilmeden önce cesetlerin türlü makyaj ve boyama hileleri ile canlıymış gibi gösterilmesine bağlamıştır. “Bir portre fotoğraftaki kişinin aslında öldüğünü bilmek de zordur, bu yüzden postmortem fotoğraflar normal portre fotoğrafları ile karıştırılabilir” (Cluff, 2014, 7). Yazara göre arşivlere kolaylıkla ulaşamadığı için ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığının 20. yüzyılın ilk çeyreğinde sona erdiği yanlışlığı oluşmuştur. “Aslında, postmortem fotoğraflar yirminci yüzyılda 1990'lara kadar çekilmiştir” (Cluff, 2014: 14). Hatta günümüzde Kanada’da birkaç şirket hala ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığı ile meşgul olmaya devam etmektedir.

İnanç kuralları gereği bu cenaze geleneğinin herhangi bir müslüman ülkesinde gerçekleşmiş olabileceğini düşünmek akla yatkın olmasa da sıradışı örnekler yok değildir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında, yani postmortem fotoğrafçılığın Avrupa’da uygulandığı bir dönemde Türk sınırları içinde kayıtlara geçmiş bir örnek bulunmuştur. “Simber Atay Eskier ‘Osmanlı İmparatorluğunda Fotoğraf Faaliyeti ve Şahitliğin Otoritesi’ başlıklı yazısında bu konuya değinerek şöyle der; “Abdullah Biraderler imzalı ve 1896 tarihli Garabet Efendi Tıngır’ın cenazesi, tipik bir post-mortem yorumudur” (Resim 5) (Oskay, 2016: 2008-2009). Osmanlı Dönemi’nde yapılmış bu uygulama oldukça şaşırtıcıdır. Bu konuda yapılacak daha kapsamlı bir araştırmanın ilginç olacağı düşünülebilir.

6. SONUÇ

Tarihte meydana gelmiş büyük felaketler ve savaşlar toplumların psikolojisini kötü yönde etkilemiş ve bu toplumlar bozulmuş olan psikolojilerinden sıyrılmak adına tuhaf da olsa kendilerine farklı terapiler ve uygulamalar edinerek toplumsal psikolojiyi onarmaya çalışmışlardır. Viktorya Dönemi İngiltere’si de bu bunalımlardan birini yaşamış ve sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan hastalıklar ve salgınlarla baş etmeye çalışırken sayısız çocuk ve genç insanın ölümüne tanık olmuştur. Bu kadar ölüm ile yüz yüze gelince toplu olarak psikolojisi kötü yönde etkilenen halk bugün için sıra dışı olduğu düşünülebilecek cenaze ritüelleri gerçekleştirmiştir. Kaybettikleri yakınlarının son görüntüsünü farklı yaklaşımlar, düzenlemeler ile kayıt altına almış ve bu görüntüler ile teselli bulmaya çalışmışlardır. Yaklaşık 200 yıl önce ortaya çıkan ölüm sonrası hatıra fotoğrafçılığı geleneği her ne kadar şu an marazi bir davranış gibi görünse de o dönemin hassasiyetine göre yargılanması gerekmektedir. Bugün çekilen selfi fotoğrafların bundan 200 yıl sonra ileri bir narsisizm olarak algılanmayacağına hiç kimse garanti veremeyecektir. Cenaze ritüelleri tarihin her döneminde türlü din ve inanışlara göre tuhaf olarak adlandırılacak farklılıklar taşıyabilmektedir ve bu tuhafıklar kendi döneminin sanat anlayışı içerisinde sanat tarihine yansacaktır. Ölüm teması hayatın olduğu her yerde var olacak ve sosyolojik şartlara göre türlü şekillerde sanata konu olacaktır.

7. RESİMLER

Resim 1: W. G. Adair Studio, Bilinmeyen Bebek (yaklaşık 1910).

Resim 2: Benjamin von Block, Ölü Wilhelm von Kospoth'un portresi, 1679

Resim 3: Oyuncakları ile oynarken uyuyakalmış gibi düzenlenmiş bir kız çocuğunun cesedi.

Resim 4: Francos Aubert, İmparator Maximillian'ın Cesedi, 1867

Resim 5: Osmanlı'da Postmortem Örneği, Abdullah Biraderler, Garabet Efendi Tıngır'ın Cenazesi, 1896

KAYNAKÇA

- Altaş, C. (2014). “Ölüm Sonrası Fotoğrafçılığı Postmortem”, <http://birgunbiryerde.blogspot.com/2014/04/olum-sonras-fotografclg-post-mortem.html>.
- Bell, B. (2016). “Taken from life: The unsettling art of death photography”, <https://www.bbc.com/news/uk-england-36389581>.
- Cluff, T. (2014). “Peaceful Ironies: The History and Aesthetics of Postmortem Photography in Quebec and Ontario (19th and 20th Centuries)”, Concordia University Library, Spectrum Research Repository. https://spectrum.library.concordia.ca/978903/1/Cluff_MA_F2014.pdf.
- Guynn, B. A. (2008). “Postmortem Photography”, Encyclopedia of Nineteenth-Century Photography, (vol 1, A-I): 1164-1167, New York.
- Marks, A.(2016). “Death and the Daguerreotype: The Strange and Unsettling World of Victorian Photography”, https://creators.vice.com/en_uk/article/pgqj3z/the-daguerreotype-unsettling-world-of-victorian-photography.
- Oskay, H. A. (2016). “Cansız Bedenin, Sanatın Konusu Haline Gelmesi ve Postmortem Fotoğraf”, İdil Dergisi, 5(27): 2001-2014.
- Snyder, R. (1996). “in Secure the Shadow: Death and Photography America by Jay Ruby”, American Historical Review, 101(5): 1608-1609.
- Şen, Ü. S. (2005). “Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanılması”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 5(1): 343-360.